

## **Fordele og udfordringer forbundet med at være luthersk i forhold til samarbejdspartnerne i Cambodia med inddragelse af erfaringer fra Tanzania**

Axel Rye Clausen

Missionær i DLM

arc@dlm.dk

### **Mit arbejde i Luthersk Mission og ydre mission**

I 1984 rejste min familie og jeg til Tanzania, hvor vi arbejdede i den lutherske kirke (ELCT) frem til 1996.

Efter hjemkomsten fra Tanzania i 1996 arbejdede jeg på LM's sekretariat i Hillerød som projektsekretær, hvilket fortsat gav mig en god kontakt til LM's ydremissionsarbejde, særligt i Afrika. Jeg blev valgt ind i bestyrelsen for Dansk Missionsråds projektafdeling (DMR-U) og blev i en del år valgt til kasserer.

I de år sagde LM farvel til missionsarbejdet i Surinam i Sydamerika, hvor man havde været siden 1914, og hvor mange af missionærerne havde været engageret i diakonalt arbejde. Der var et klart ønske i LM om at starte et diakonalt arbejde et nyt sted, og en prognose anslog, at LM ville have over 100 missionærer i 2003. Det mål nåede man aldrig op på, men det var med til at forme et ønske om et nyt missionsland.

Blandt LM's medarbejdere på sekretariatet blev der lavet en lille specialenhed af folk med erfaring fra ydre mission, som jeg kom med i. Formålet var at vurdere muligheder og risici ved at begynde et nyt missionsarbejde i mulige lande, og give LM's Landsstyrelse et reelt grundlag at træffe beslutning på og se, hvor Gud ville lede os.

Jeg var med på 4 undersøgelsesrejser i alt: De to første gik i 1998 både til Mozambique og Cambodja, hvor Mozambique i første omgang blev valgt som nyt missionsland.

## **Udvælgelse af Cambodja som nyt missionsland for LM**

Efter turen i 1998 var vores konklusion til Landsstyrelsen om Cambodja positiv. Der var et meget udtalt behov for såvel åndelig som menneskelig og materiel hjælp. De kristne udgjorde en lille procentdel af befolkningen, og der var stærkt brug for hjælp til evangelisering og undervisning. For os at se var dørene åbne i et land, som i kraft af sin geografiske placering, politik og hovedreligion normalt måtte forventes at være betydeligt mere lukket!

Vi måtte dog være forberedte på, at et engagement i Cambodia formentlig ville betyde, at LM måtte acceptere en betydelig bredere kirkelig samarbejdsramme, end vi normalt var vant til.

På dette tidspunkt manglede LM som organisation Asien-erfaring. Den asiatiske mentalitet var ukendt. Gik vi ind her, forestod en krævende – men også udfordrende – indsats med at lære kulturen og folkesjælen at kende.

LM havde det vanskeligt med, at der ikke eksisterede en luthersk kirke i Cambodja, og at der ikke var en struktur med store nationale kirker, som vi kender fra Afrika. De fleste kirker og missionsselskaber arbejdede meget bredt tværkirkeligt og på et meget løst konfessionelt grundlag. Landsstyrelsen mente, at det ville gøre det vanskeligt at ”sælge” et missionsarbejde i Cambodja til LM’s bagland. Dette koblet sammen med den usikre sikkerhedsmæssige situation i landet betød, at landet ikke blev LM’s første valg, da man fortsat skønnede det for farligt og usikkert at etablere sig i.

Senere blev Mozambique fravalgt på grund af et mord på en sydamerikansk missionær, hvor den lutherske kirkes ledelse synes at være impliceret.

## **Opstart i Cambodja**

Efter yderligere et par besøg i 2001 og 2002 sammen med ledelsesrepræsentanter fra LM fik vi etableret samarbejdsaftaler med nogle relevante organisationer, og min kone

Annelise og jeg rejste til Cambodja i 2003 for at etablere et missionsarbejde på LM's vegne.

### **Phnom Penh Bible School (PPBS)**

De første 6 år boede vi i hovedstaden Phnom Penh. Efter sprogskole begyndte jeg som lærer og medlem af Faculty i sommeren 2004 på PPBS. Fra januar 2006 blev jeg Academic Dean.

PPBS er en af landets ældste bibelskoler på denne side af rædselsperioden under De røde Khmerer. Det er en uafhængig, tværkirkelig bibelskole med en evangelisk, konservativ og bibeltro profil, der gav teologisk undervisning på det højeste niveau, der dengang i 2004 fandtes i Cambodja. Landets mangel på akademikere og teologer var kritisk. Systematisk nedslagtning af alle, der havde mere end bare en grundlæggende viden, og en periode på 20 år, hvor der kun blev givet yderst sporadisk undervisning i landet – og slet intet på højere niveau – kan ikke undgå at sætte et land langt tilbage. Kun 10 % af de kristne overlevede denne tid.

Af denne grund blev den teologiske undervisning varetaget af udenlandske missionærer, og cambodjanske bibelskolelærere var en decideret sjældenhed. I alle de år, jeg har kendt PPBS, har man kæmpet for at komme op på et akademisk niveau, der kunne kvalificere til akkreditering, men indtil nu (i 2017) har det ikke været muligt.

Da vi ankom til landet i 2003 som de første missionærer fra LM, var den lutherske indflydelse uhyre beskeden. Dansk Santalmission havde arbejdet i landet siden midten af 1990'erne. Missionen blev fusioneret med DMS og blev til Danmission.

Mange af de missionærer, der arbejdede i Cambodja, kendte lutherske kirker fra andre steder i verden og var meget skeptiske med hensyn til vores teologiske profil. Man mente, at det at være luthersk næsten pr. automatik også betød et liberalt bibelsyn. Jeg

var glad for, at jeg på besøgsrejser sammen med LM's generalsekretær Leif Rasmussen i 2001 og missionssekretær Bent Olsen i 2002 havde haft mulighed for grundigt at drøfte bibelsyn og teologi med PPBS's ledelse, så de ikke var i tvivl om vores teologiske ståsted. Jeg tror, at det neddrog den skepsis, vi ellers kunne have forventet, og som vi mødte i andre sammenhænge.

Som den eneste lutherske lærer på bibelskolen blev jeg glædeligt overrasket over, hvor frie betingelser der var for min undervisning, og hvor centrale de fag var, jeg skulle undervise i. Et af dem var systematisk teologi, hvor sakramenterne blev behandlet. Det var forfriskende at undervise om dette emne, og det gav nogle gode og frugtbare diskussioner. Jeg udfordrede også mine kolleger i lærerstaben til at lægge retningslinjer for dette fag. Både i Tanzania og Cambodja har jeg satset meget på Luthers lille Katekismus, som de fleste bibeltro evangeliske kan blive enige om ikke er kontroversiel, men taler sandt ud fra Guds Ord. I Tanzania fik jeg den oversat og trykt til brug blandt masaierne, og i Cambodja fik jeg den oversat til Khmer. I første omgang til brug som grundbog på PPBS, men senere også til menighedsbrug.

At være lærer på PPBS satte behovet for teologisk undervisning og kristen oplæring i perspektiv. Landets få bibelskoler stod med et kæmpe ansvar. Med den vækkelse, der var i Cambodja, gav det et voldsomt behov for bibelkyndige menighedsledere og præster. Der sprang menigheder op så hurtigt, at undervisning, forkyndelse og ledelse blev lagt i hænderne på dem, der var blevet kristne sidste eller forrige år, og som stod på bar bund teologisk.

PPBS's lærerstab/Faculty var præget af en udenlandsk missionærkultur, der godt kunne føles lidt tung. I mine øjne gav det skolens pædagogik og politik en lidt "engelsk kostskoleagtig" drejning, som var fremmed for en dansker med en lidt mere frihedspræget tradition. Det var et af de punkter, hvor jeg aktivt forsøgte at påvirke skolen.

### **Opstart af luthersk arbejde - ELCC (Evangelical Lutheran Church of Cambodia)**

Det meste af den tid, vi boede i Phnom Penh, var der faktisk ingen lokale lutherske kirker. Danmission havde noget arbejde forskellige steder i landet, men arbejdede så vidt jeg ved ikke med menighedsplantning, og det gjorde vi heller ikke i Luthersk Mission. Arbejdet var støtte til allerede etablerede kirker.

Først i marts 2010 blev der startet en lille luthersk menighed i Phnom Penh. Det var den dengang 32-årige præst Chhim Vannarith, der stod bag den, og jeg havde anledning til at følge arbejdet helt fra starten.

Lutherske kirker i USA (Missiouri-synoden) og i Canada fik forbindelse med ham under et fremstød i Sydøstasien, hvor de holdt seminarer for menighedsledere. I samarbejde med disse amerikanske kirker registrerede Vannarith ELCC hos de cambodjanske myndigheder.

Vannariths historie er typisk for unge cambodjanske kristne, og viser også, hvor stærkt evangeliet slår ind her i Cambodja. Han kom ikke fra en kristen familie. Hans forældre havde en lille forretning i en provinsby. Han læste til student og fik i sit sidste studieår, hvor han måtte flytte til Phnom Penh, et møde med evangeliet gennem en ven, som også hjalp ham til ungdomsmøder.

Vannarith kom med i menighedsarbejde og blev optaget på en presbyteriansk bibelskole. Den var mest optaget af kristne gerninger, fortalte Vannarith mig senere, og han fik det indtryk, at frelsen kommer af det arbejde, vi gør for at behage Gud. Skolens undervisning var bygget op omkring en systematisk gennemgang af Kings James Bible (på engelsk), som af skolen blev regnet for den eneste bibeltro oversættelse, der findes. Senere fik han lejlighed til at læse videre i Singapore på en reformert bibelskole. Primært fordi han følte, at han manglede vished om, han var frelst. I Singapore blev gerningerne også fremhævet som vejen til frelse, men en dag fik han mulighed for at læse Luthers Lille Katekismus og forstod, at det ikke er vores gerninger, der frelser os, men alene

nåden i Jesus. Det blev en virkelig øjenåbner for ham, og han blev klar over, at han havde fundet det, han søgte. Jesus blev stor for ham.

Det førte til et ønske om at give det samme gode budskab videre til Cambodjas kristne. Han var overbevist om, at rigtig mange er gerningskristne, som trænger til at se, at det er nåden i Kristus, der frelser. Det blev hans store vision for det kristne, lutherske arbejde, han gik i gang med at opbygge.

Luthersk Mission og ELCC (Evangelical Lutheran Church of Cambodia) fik aldrig et formelt samarbejde ud over sporadiske kontakter. Vi har fra LM's side fulgt arbejdet ret tæt, og har også sponsoreret nogle mindre projekter i kirken. Pastor Vannarith blev kirkens leder og præsident.

### **Sammenbrud i det lutherske arbejde**

ELCC blev aldrig særlig ressourcestærk med hensyn til erfarne kristne. Den canadiske lutherske kirke afholdte en del lutherske seminarer, hvor man indbød præster fra forskellige sammenhænge til at deltage, og der blev skabt kontakt til kristne menigheder rundt om i landet og opbygget en slags luthersk fællesskab. Vannarith sagde på et tidspunkt til mig, at de fleste steder var det realistisk set nok mere et navn, man hængte op på kirken, end et udtryk for en decideret luthersk identitet.

ELCC brød totalt sammen stort set fra dag til anden i midten af 2016 på grund af økonomisk svindel, og kirken eksisterer ikke mere. Sponsorerne trak sig ud, og interne magtkampe ødelagde den struktur, der var bygget op. Resultatet er, at der i dag i Cambodja ikke findes noget nævneværdigt, lokalt arbejde under et luthersk navn.

Inden det skete, havde jeg lejlighed til at studere den kirkestruktur, der var bygget op, og diskutere den med lokale præster. Kirken virkede på det tidspunkt ressourcestærk på grund af massiv økonomisk støtte fra Nordamerika, men så ud til at mangle den åndelige

gennemslagskraft, der typisk kendetegner de evangeliske bibeltro kirker, der som tidligere nævnt arbejder meget bredt tværkirkeligt og på et meget løst konfessionelt grundlag.

I den lokale kontekst i Cambodja virkede ELCC meget fremmedartet, særlig på grund af 3 forhold:

1. Den stærke vægtlægning på ordinationens eksklusivitet.

Stort set alle andre kirker her arbejder uden ordinerede præster og er selvstændige uden noget formelt netværk eller kirkestruktur, og hvor fejring af sakramenter og gudstjenesteleddelse ikke kræver en ordineret præst.

2. Formel, liturgisk præstedragt og præsteledelse af gudstjenesten.

I sagens natur var det også totalt ukendt blandt de lokale kirker i Cambodja, hvor gudstjenesteleddelse normalt er meget bredt fordelt blandt de kristne medlemmer, og hvor præsten ikke spiller en dominerende rolle i gudstjenesten.

3. Den lutherske gudstjenesteliturgi.

Virker som en totalt fremmed fugl i kirkebilledet her, hvor gudstjeneste- og sakramentefejring mangler formel struktur.

Skal vi lære noget af ELCC's kortvarige liv må det være, at en formel luthersk kirke må tilpasse sine ydre former efter den lokale kontekst. En anden lektie er, at stærke udenlandske sponsorer kan ødelægge et kristent arbejde gennem ukritisk støtte.

### **Bibelundervisning i Siem Reap**

I 2010 flyttede vi til Siem Reap, hvor jeg særligt prioriterede bibelundervisning som støtte til lokale kirker. Jeg opdagede til min store undren, at eksegetisk bibelundervisning vers til vers er yderst sjælden. De fleste kristne kurser og seminarer er om praktiske emner (kirkevækst, helbredelse, pastoral care, økonomi m.v.), og det var stort set kun Phnom Penh Bible School i hele Cambodja, som prioriterede eksegetisk bibelundervisning. Ingen

præster i Siem Reap var blevet undervist på Phnom Penh Bibelskole, og min vurdering var, at den almindelige præst her gennemsnitligt kun havde praktisk arbejdsindsigt til 6 af Bibelens bøger. Det gjorde, at der var et stort udækket behov netop på dette område, og det er efter min mening en del af baggrunden for, at vores bibelundervisning blev virkelig populær og er nået meget bredt ud blandt præster her.

Der er store muligheder her for at påvirke kirkerne med en solid bibelkundskab og også give noget af det lutherske arvegods videre. Jeg har fået oversat nogle af Rosenius' skrifter, som har været brugt i undervisningen i vores lille bibelskole, og haft mulighed for også at undervise i den bibelske kanon og bekendelsesskrifterne. Påvirkningen af den undervisning kan direkte aflæses, når man oplever, at den apostolske trosbekendelse begynder at blive en del af gudstjenestefejringen, eller at nadveren bliver mere end blot en menneskelig handling og mindemåltid, men klart viser hen til den gave fra Gud, vi deler sammen.

### **ELCT (Evangelical Lutheran Church of Tanzania)**

I de 12 år, jeg arbejdede i Tanzania som missionær (1984-1996), skete det som medarbejder under ELCT. Det var en stor og dynamisk kirke med et medlemstal, der rigeligt havde passeret millionen. Kirken havde en klar hierarkisk opbygning. For mig at se præget af den gamle stammeopdeling i landet, og for nogle stifters vedkommende ovenikøbet med en efterkommer af de tidligere høvdinge i topledelsen. Det gjaldt begge de stifter, jeg arbejdede i. Det skyggede noget for et universelt ansvar for missionsbefalingen, og i praksis havde de menige medlemmer svært ved at se ud over stammegrænserne.

Da den "Evangelisk Lutherske Kirke i Tanzania" (ELCT) i 1963 blev dannet som landsdækkende kirke, skete det i en blanding af stifter og synoder, som de enkelte enheder blev kaldt afhængig af den kirkelige tradition, enheden var opstået i. I princippet er et stift styret af en biskop, som tenderer til at sidde i stillingen resten af sit arbejdsliv, mens en synode styres af en præsident, som ved hver generalforsamling er på valg. Til



forskel fra biskoppen er synodepræsidenten derfor meget afhængig af i sin embedsførelse at følge de rådgivende forsamlinger, synoden har, mens biskoppen kan handle mere frit. I de stifter og synoder, vi lærte at kende i Tanzania, var der et tydeligt, tilbagevendende træk: De rådgivende, valgte forsamlinger stod stærkest i synoderne, men havde en betydelig svækket indflydelse i stifterne.

Denne blanding af stammeidentitet og et kirkeliv med en høvding ved roret var med til at få ELCT til at passe godt ind i den lokale kontekst, og i modsætning til Cambodja havde man ingen problemer med en formel, lidt højkirkelig liturgi, og en stærk hierarkisk opbygning.

### **Evangelisation i Iringa Stift**

I Iringa Stift, hvor jeg arbejdede en del af min missionærtid i Tanzania, var der ligesom i Cambodja vækkelse, som voksede med rivende fart, og mit arbejde bestod i at støtte vækkelses- og nybrudsarbejdet med et team af evangelister og med støtte fra den nærmeste menighed og provsti.

På en evangelisationstur prøvede vi at nå så mange med Ordet som muligt ved husbesøg, prædiken, forbøn, bogsalg og filmfremvisning. Samtidig ønskede vi at få de kristne på stedet engageret, så arbejdet kunne fortsætte, når vi var rejst afsted.

Lad mig præsentere et enkelt af de områder, som jeg arbejdede i. Vi er i året 1991:

En smal og meget lidt benyttet bjergvej førte os til et køligt og frodigt afsides område. Alle her levede i stor frygt for 3 mægtige troldmænd, der totalt dominerede beboerne. Selv de kristne veg tilbage for at konfronteres med dem.

Mange var besatte, og der var hårdt brug for hjælp fra kirken. Stiftets biskop bad os om særligt at nå ud til dette område. Man forstod behovet, når man så frygten og den åndelige fattigdom. Næsten i hvert eneste hus, vi gik ind i, var der folk, der behøvede hjælp. Mange steder var det kristne, som var faldet fra, og som ønskede at vende tilbage til Jesus. Andre steder var det syge, som bad om forbøn, og atter andre bad om hjælp til

befrielse for onde ånder. Da vi var færdige, havde vi en liste med over 25, som var blevet ramt af Ordet, og som ønskede at blive genoptaget i kirken. Vi havde en velsignet gudstjeneste, hvor mange blev genoptaget i menigheden, flere blev døbt, og der var forbøn for dem, der ønskede det. Der var også flere tilfælde af besættelse, særligt under lovprisningen. Det ytrede sig ved mærkelig opførsel, sved, spyt og opadvendte øjne. Man måtte ofte holde den besatte, som havde umådelige kræfter, så det ud til.

I vores team havde vi nogle med nådegaver til at tage sig af besættelser. De hjalp de besatte ind i en anden bygning, så de ikke forstyrrede for meget. Forbønnen tog ofte 15-45 minutter, nogle gange endnu længere, for det meste med resultat. En vigtig ting var at finde ud af, hvad der bandt den onde ånd til den besatte; amuletter, okkult påvirkning eller synder. Derefter bad man ofte ånden om at identificere sig. Nogle gange blev der diskussion med ånden, når den ikke ville bøje sig for Jesu autoritet. Ånden prøvede at lede os væk fra det egentlige, f.eks. ved at tale som en af teamets forfædre, og det var forbløffende, hvor præcist den efterlignede. Jeg har en enkelt gang været ude for, at en ånd talte dansk til mig. En uhyggelig oplevelse. Men de fleste gange endte det med, at ånden forlod den besatte. Det plejede at ske med ordene: *Nu rejser vi. Farvel.* En sejr for Guds rige.

## Seminarer

I de sidste 6 år, vi arbejdede i Tanzania, arrangerede jeg seminarer for evangelister med undervisning i bibelske emner rundt omkring i Tanzania. Det skete i regi af LM's bogsalgsarbejde SOMA BIBLIA. Det blev 2-4 hvert år. Emnerne for disse seminarer var ofte "De lutherske bekendelsesskrifter", som taler aktuelt og klart ind i kristnes situation i Tanzania. Der var altid mange spørgsmål, som trængte til afklaring og drøftelse, og som forhåbentlig har båret frugt og liv, der hvor evangelisterne arbejdede. Dåben, frelse ved tro alene, de 10 bud, lovtrældom og arvesynden var nogle typiske problemer, der tumledes med. Oven i det kom så en stærk prægning af herlighedsteologi, som i uhyggelig grad havde vundet indpas i kirken. Og de højkirkelige tendenser, som præger

kirken i Tanzania, blev også luftet. Spørgsmål som: "Hvad siger den Augsburgske Bekendelse om apostolisk succession?" var f.eks. ganske almindeligt. I nogle tilfælde kunne jeg få en isen igennem mig, når en luthersk præst kunne betro mig lidt mere privat: "Ja, jeg prædiker jo, at Gud skabte himmelen og jorden, for det forventer folk. Men vi, der har studeret på kirkens teologiske fakultet ved jo, at det er Darwin, der har ret, og at alt er skabt ved evolution". Hvor var kirken på vej hen, når den teologiske uddannelse udelukkede Gud fra Skabelsen? Blev de lutherske præster uddannet til at være hyklere?

Axel Rye Clausen

12.8.2017

Siem Reap, Cambodja